

מחלוקת רב אחא ורבינא אי אמרינן לבוד באמצע

בגמרא במסכת סוכה (יח.) למדנו: אמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה ומיעוט... הוא מיעוט... והני מילי מן הצד אבל באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר יש לבוד באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע. והר"ן (ט. מדפה"ר) ביאר טעם הסובר שאין לבוד באמצע, שהוא סבירא ליה שאין לבוד בסכך, ולמד כן מדאמרינן (לעיל ה:): שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני, ומסקנת הגמרא שם שמחיצין אתא לגוד וללבוד ולדופן עקומה, ומשום כך ס"ל דכל דין לבוד הוא פרט בהלכות "מחיצין" דוקא ולא בסכך. ואילו המאן דאמר שיש לבוד באמצע סבירא ליה שאין לחלק בין סכך למחיצה לענין זה.

חידוש הר"ן שבמיעט סמוך לכותל אין אומרים לבוד ודופן עקומה להכשירו

והוסיף הר"ן בטעם הדבר שהביאה הגמרא מחלוקת זו דוקא באופן שהיה אויר גדול מג' טפחים ומיעוט, כיון שהיה צד לומר שאף למאן דאמר אין לבוד באמצע, אם ימעט את האויר מצד הדופן באופן שישאר פחות מד' אמות סמוך לדופן, אם כן יכולים אנו לומר שהדופן ממשיך עד סמוך לאויר מדין דופן עקומה, וממילא האויר נמצא בצד והוא ליה לבוד מן הצד. ולכך הביאה הגמרא מחלוקת זו באופן זה לומר שאפילו אם מיעט את האויר סמוך לדופן "לא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי, הלכך כי מיעטו מצד הדופן - אותו מיעוט, סכך מיחשב ולא דופן, והוא ליה לבוד באמצע". הרי פשוטות לשון הר"ן ששני דינים אלו "דופן עקומה" ו"לבוד" אינם מתקיימים יחד, וע"כ אם בעינן לדין לבוד ממילא יש לנו להחשיב את כל המיעוט כחלק מהסכך והוא ליה לבוד באמצע, ואם נחשיב המיעוט כחלק מהדופן מדין דופן עקומה אם כן לא נוכל עוד לומר דין לבוד למעט האויר.

מחלוקת הפוסקים בדין דופן עקומה כשאין הדפנות מגיעות לסכך

והנה בשולחן ערוך (סימן תרלב ס"א) נפסק: סכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים, אבל פחות מארבעה כשר... ומן הצד אינו פוסל אלא בארבע אמות, אבל פחות מארבע אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה. דהיינו לומר שאנו רואים כאילו הכותל נעקם ויחשוב זה הסכך הפסול מגוף הכותל, ודבר זה הלכה למשה מסיני. וכתב המגן אברהם (סק"א) שמלשון השולחן ערוך "שאנו רואים כאילו הכותל נעקם" משמע דדין זה הוא דוקא כשהדפנות מגיעות לסכך, והביא כן בשם הר"ן והב"ח.

בתשובה ששלח רבי ברוך מליסא לרבי עקיבא איגר, הוא תמה על דברי הר"ן מדברים מפורשים אותם אומר הטור, על דין זה של דופן עקומה. וכך כתב הטור: מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות אבל פחות מד' אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה אפילו אין הדופן אלא עשרה טפחים והגג גבוה ממנו הרבה, שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה, ואז נאמר דופן עקומה, עכ"ל. דהיינו שתחילה אומרים דין גוד אסיק ומשלימים הדופן אף שאינה מגעת עד הסיכוך כאילו מגעת עד הסכך, ואחר כך אומרים דין דופן עקומה כאילו הכותל נעקם. ותמה אם כן אותו רבי ברוך, על דברי הר"ן הטעונים ביאור, מדוע באמת מעמיד הוא את דין דופן עקומה דוקא באופן שהדפנות מגיעות לסכך ולא 'משתמש' תחילה בדין גוד אסיק כאילו מגיעות הדפנות לסכך.

ביאור רבי עקיבא איגר שהר"ן לשיטתו שאין אומרים שתי הלכות יחד

רעק"א בתשובתו (ח"א סימן יב) מבאר שהר"ן אזל לשיטתיה בסוגייתנו, שהרי בדברי הר"ן אכן מתבאר שלא משתמשים בדין לבוד ובדין דופן עקומה כי הדדי, והיינו שאין משתמשים בשילוב שני דינים אלו הנלמדים מהלכה למשה מסיני כדי להכשיר את הסוכה, ואם כן הוא הדין באופן שאין הדפנות מגיעות לסכך שלא נאמר גם דין גוד אסיק וגם דין דופן עקומה יחדיו.

אמנם מגביל רע"א את ביאור דברי הר"ן, שאין כוונת הר"ן שאי אפשר להכשיר את הסוכה על ידי שתי הלכות. אלא כוונת הר"ן שבעיניו שכל הלכה בפני עצמה לא תזדקק להלכה השניה לעצם דינה, ואילו בשני מקרים אלו, במקרה של לבוד באמצע ובמקרה של דופן עקומה כשאין דפנות מגיעות לסכך, הלכה אחת זקוקה להלכה השניה כדי שניתן יהיה לאומרה. היינו שלמאן דאמר אין לבוד באמצע אם כן לא שייך לומר דין לבוד בכהאי גוונא אלא אם נאמר תחילה דין דופן עקומה שעל ידי זה יהיה הריחוק מן הצד ושוב הוא ליה לבוד מן הצד ואמרינן לדין לבוד, ונמצא שהדין 'לבוד' נזקק לדין 'דופן עקומה', ובכהאי גוונא דעת הר"ן דלא אמרינן ליה, דלא אמרינן הלכה אחת מכח הלכה אחרת.

והוא הדין לענין דופן עקומה באופן שאין הדפנות מגיעות לסכך, שכיון ששורש דין דופן עקומה היינו שאנו מחשבים הסכך כחלק מהדופן וכאילו נתעקמה הדופן, אם כן לעולם בכדי לומר דין דופן עקומה בכהאי גוונא בעינן תחילה לדין גוד אסיק, ואם כן הלכה אחת אינה נאמרת אלא מכח ההלכה השניה ואין אומרים כן לדעת הר"ן.

נפק"מ בין ד' אמות סכך פסול ואחריו אויר ב' טפחים לציור הפוך

ומכך הוציא רע"א נפק"מ להלכה באופן שמצד הדופן יש סכך פסול פחות מארבע אמות ואחר כך עוד ב' טפחים אויר. דלדין שיש לבוד באמצע אם כן להכשר הסוכה בעיני שני דינים, א' דין דופן עקומה לסכך פסול פחות מד' אמות שסמוך לדופן, ב' דין לבוד לאויר שאחר כך. והנה לפי פשוטות ההבנה בדברי הר"ן דלא אמרינן

דין לבוד
באמצע

ו'השתמשות'
בשני דינים

יום ראשון טז אב
סוכה דף יח

הצטרפות לקבלת

החירוש היומי:

a8843414@gmail.com

שני דינים להכשר הסוכה, אם כן הוא הדין כאן תהיה הסוכה פסולה כיון שסוף סוף אנו צריכים להשתמש בשני דינים אלו כדי להכשירה. אך לפי תוספת ההבנה בר"ן כפי שביאר הגרעק"א שעיקר החסרון הוא רק באופן שהלכה אחת באה מכח ההלכה האחרת, אם כן בציור זה שדין הדופן עקומה לא צריך לדין הלבד, ודין הלבד לא צריך לדין הדופן עקומה שהרי להלכה קי"ל שיש לבד באמצע, ממילא תהיה הסוכה כשרה למרות שאנו נדרשים לב' הדינים, דין לבד ודין דופן עקומה. אמנם במקרה הפוך שסמוך לדופן יהיו ב' טפחים אויר ואחר כך עוד ד' אמות סכך פסול, בכהאי גוונא הרי אי אפשר להתחיל לדון דופן עקומה כיון שיש אויר מפסיק בין הכותל לסכך הפסול, ועל כרחך צריך תחילה לדון דין לבד לקרב הכותל לסכך הפסול ורק אחר לדון דין דופן עקומה. נמצא שדין דופן עקומה בא לנו מכח ההלכה של לבד, ולדעת הר"ן אין אומרים כן וממילא תהיה הסוכה פסולה. ועל כך מעיר רע"א: ותמוה בעיני שלא הובא מדבר זה ומסברת הר"ן הנ"ל לדינא.

פסק הפוסקים שאומרים דין גוד אסיק גם כשהדפנות אינם מכוונות ובעיני לדין לבד

וביותר תמה רע"א מפסק השולחן ערוך (סימן תרל ס"ט) לגבי דין גוד אסיק באין המחיצות מגיעות לסכך: היו דפנותיה גבוהים שבעה ומשהו והעמידם בפחות משלשה סמוך לארץ כשרה, אפילו הגג גבוה הרבה ובלבד שיהא מכוון כנגדן ואפילו אינו מכוון ממש רק שהוא בתוך שלשה כנגדו כשרה. והרי אם הגג גבוה הרבה הסוכה כשרה מדין גוד אסיק, ואם אין הדופן מכוונת אלא בתוך שלשה כנגדו הסוכה כשרה מדין לבד, ובאמת בבית יוסף הביא מקור כל דין ממקום אחר אלא שהרכיב שני הדינים לציור אחד. ותמוה, הרי לדעת הר"ן אין הדין כן, כי דוקא כשכל דין בציור אחר יש להכשיר את הסוכה, אך באופן שהסוכה צריכה לב' הדינים היינו שתחילה צריך להגביה את הדופן מדין גוד אסיק ורק אחר כך אפשר על ידי לבד לקרבה לסכך, אם כן דין ה'לבד' בא רק מכח דין ה'גוד אסיק' ובכה"ג אין להכשיר את הסוכה. והתמיהה רבה יותר על המגן אברהם שהביא את דברי הר"ן המצריך דפנות מגיעות לסכך לגבי דין דופן עקומה והרי השולחן ערוך לכאורה ע"כ לא סובר כן כפי שמבואר מדבריו לגבי דין גוד אסיק. וגם קשה על הבית יוסף שלא ציין שהטור שאומר אף הוא כדן זה לגבי גוד אסיק חולק על הר"ן לגבי דין דופן עקומה שצריך שיגיעו הדפנות לסכך. ועמד הגרעק"א בקושיא.

ביאור העמק ברכה שלא שייך לדון דופן עקומה כשבמציאות אין הדופן מגיעה לסכך

בעמק ברכה (סוכה אות ז) מציע רבי אריה פומרנצ'יק הסבר חדש בדברי הר"ן, הן לגבי דין זה שצריך שיגיעו הדפנות לסכך כדי לומר בהם דין דופן עקומה, והן לגבי זה שאין די בדין דופן עקומה כדי שנאמר לאחרי דין לבד כלבוד מן הצד ולא כלבוד באמצע. באופן שכלל אין כוונת הר"ן למה שהוציא רבי עקיבא איגר בדעתו שהוא סובר שאין אומרים שתי הלכות יחד עכ"פ באופן שהלכה אחת באה מכח חברתה. ואם אכן אין זו כוונת הר"ן ממילא מסולקת קושיית רע"א שכן יהיה הדין גם לגבי דין גוד אסיק באופן שאין המחיצה מכוונת כנגד הסכך אלא רחוקה ממנו מעט בתוך ג' טפחים. תחילה מבאר הגר"א פומרנצ'יק את טעמו של הר"ן בכך דבעיני דפנות מגיעות לסכך לענין דופן עקומה. לדבריו, משמע להדיא מדברי הר"ן שטעמו הוא בפשיטות ממש, כיון שדופן עקומה עניינה שאנו רואים כאילו הכותל נעקם ומגיע עד הסכך הכשר, ממילא לא שייך לומר דין זה אלא רק באופן שהדפנות מגיעות לסכך. משא"כ אם הדפנות אינן מגיעות לסכך, לא שייך לומר שהסכך נחשב כחלק מהדופן, כיון שהוא אינו מחובר כלל לדופן ויש הפסק אויר ביניהן. לבעיה מציאותית זו שהסכך והדופן אינם מחוברים, לא יועיל כלל דין "גוד אסיק" כי דין זה לא מועיל אלא לענין דינא שאנו רואין את המחיצות כאילו הן עולות למעלה, אבל סוף סוף הרי במציאותם הסכך והדפנות אינם מחוברים יחד ולא שייך להגדיר את הסכך כחלק מהדופן.

דין דופן עקומה נאמר רק באופן שע"י דין זה תוכשר הסוכה תכף

אם כן, אין כוונת הר"ן כלל שיש חסרון באמירת שני דינים או באמירת דין הבא מכח דין אחר. כך גם אין כוונתו לזה במה שנקט בדעת האומר אין לבד באמצע שאי אפשר לעשות האויר לאויר מן הצד על ידי דופן עקומה ושוב להכשירו כדן לבד מן הצד. אלא ביאור כוונתו, שלדעתו לא נאמרה ההלכה של דופן עקומה אלא באופן שעל ידה תוכשר הסוכה תכף, משא"כ באופן שגם אחרי שנאמר דין דופן עקומה עדיין לא תהיה כשרה הסוכה ונצטרך לומר דין אחר כדי להכשירה בכהאי גוונא כלל לא נאמרה ההלכה דדופן עקומה. ולכן כיון שלמ"ד שאין אומרים לבד באמצע איננו יכולים להכשיר את הסוכה מדין לבד רק אחרי שנאמר דין דופן עקומה, אך מאידך 'דופן עקומה' אינה נאמרת אלא באופן שאחריה כבר תוכשר הסוכה, ממילא אי אפשר למאן דאמר זה להכשיר את הסוכה.

אמנם, לדין שאמרינן לבד באמצע אם כן אפשר תחילה לומר דין לבד ושוב להכשיר את הסוכה מדין דופן עקומה, כיון שמיד עם אמירת דין זה תוכשר הסוכה, ואם כן מיושבת תמיהת רעק"א על מה שלא חילקו הפוסקים בין האופן שב' טפחים סמוך לכותל אויר ואחר כך ד' אמות סכך פסול ובין מקרה הפוך בו ד' אמות סמוך לכותל סכך פסול ואח"כ אויר ב' טפחים.

וכן מיושבת קושיית רע"א מדין גוד אסיק, שם מבואר בפוסקים בפשיטות שאומרים דין לבד וגם דין גוד אסיק, כי באמת אין כל חסרון אף לדעת הר"ן באמירת שני דינים וכל החסרון הוא דוקא לגבי דין דופן עקומה, שבעיני שבמציאות תגיע לסכך להגדיר הסכך כדופן שנתעקמה, וכן שאחרי אמירתה תוכשר הסוכה בלא צורך בדבר אחר.

החידוש היומי הוקדש
לעילוי נשמת

הרב יהודא בן חיים בורא זצ"ל
מרת מרים בת ראובן ע"ה

לתרומות והנצחות נא
לפנות למייל המערכת

פי תקרה יורד וסותם בשבת ובסוכה

בסוגיית הגמרא במסכת סוכה (יח.יט.) דנה הגמרא בהרחבה בדיון "פי תקרה יורד וסותם" לגבי דיני שבת וסוכה. תחילה מביאה הגמרא את מחלוקתם של אב"י ורבא לגבי סוכה בסיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין [- אדם שבנה סוכה בחצרו וברוח אחת במקום לבנות דופן, סמך את הסיכוך לקצה גג האכסדרה], לדעת אב"י סוכה זו כשרה ואילו לדעת רבא - פסולה. בטעם המחלוקת מביאה הגמרא שנחלקו אב"י ורבא אי אמרינן פי תקרה יורד וסותם או לא [- שאם דנים פי תקרה יורד וסותם ממילא יש כאן מחיצה במקום החיבור שבין האכסדרה לסוכה]. ורוצה הגמרא לתלות מחלוקת זו במחלוקתם של רב ושמואל לגבי שבת: דאיתמר אכסדרה בבקעה, רב אמר מותר לטלטל בכלו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. הרי לכאורה נחלקו אב"י ורבא במחלוקת רב ושמואל. אלא שדוחה הגמרא שהן אמת לדעת שמואל הסובר שלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם לגבי שבת ה"ה דלענין סוכה לא אמרינן כן, אך אין להוכיח מדעת רב הסובר דאמרינן פי תקרה יורד וסותם לגבי אכסדרה בבקעה בשבת שכן דעתו גם לגבי אכסדרה שהיא פצימין. וטעם החילוק כי אפשר שרב לא אמר פי תקרה יורד וסותם אלא כשאנו דנים לגבי פנים האכסדרה שהתקרה ופי התקרה עשויים לצורך חלל האכסדרה. משא"כ באכסדרה שאין לה פצימין שאנו רוצים לדון פי תקרה יורד וסותם כדופן הסוכה העומדת חוץ לאכסדרה, בכה"ג אפשר שרב יסבור שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם.

תיקון עירובין ברובעים ברקלין ומנהטן

מסברא זו שמקורה בסוגייתנו מוציא הגר"מ פינשטיין מסקנא הלכתית הלכה למעשה בנדון שהתנהל ועדיין מתנהל סביבו פולמוס הלכתי נרחב, והוא תיקון עירובין בערים גדולות ובפרט ברובעים ברקלין ומנהטן בניו יורק, ארה"ב. לא נוכל במסגרת מאמר מקוצר זה לגעת בכל פרטי הדינים הנוגעים לו [שתי תשובותיו של הגר"מ פ' העוסקות בנדון סבור זה (או"ח ח"א סימנים קלח-קלט) מתפרסות על פני למעלה מ-13 עמודים. הגר"מ שולזינגר היה מביא זאת כדוגמא חיה לניצול הזמן ולתביעה בשקיעות בתורה, לאור פתיחת התשובה הראשונה במילים "בע"ה ערב חג השבועות תשי"ב", וסיום התשובה השניה במילים: "והנני ידומו מקורו... ומברכו בחג שמח ובקבלת תורה בלב שלום..."], אך נוכל עכ"פ לטעום מעט מדברי הפוסקים בנדון זה ובמסקנות העולות מתוך לימוד סוגייתנו.

רבי מיכאל דב ויסמנדל בקונטרס שהוציא על ענין זה (נדפס מאוחר יותר ע"י תלמידיו בספר תורת חמ"ד), רצה לדון להיתיר עירוב ברקלין מכח דין "פי תקרה" המבואר בסוגייתנו. זאת מאחר שבג' רוחות מוקף הרובע בים ונהר כשעל שפת הים והנהר גידודים (גדרות וכדומה) שנעשו בבנין על ידי אדם באופן שהילוך רבים לא מבטל את המחיצות, ונשאר רק רוח אחד שבו אמרינן פי תקרה מכח הגשרים הגדולים העומדים על פני צד זה.

תמיהת האגרות משה על הגר"מ ב ויסמנדל שהגשרים לא נעשו לצורך רה"ר

רבי משה בתשובתו טוען שאין לדון כאן משום פי תקרה וזאת מכח סברת הגמרא בסוגייתנו אליבא דרבא שהלכה כמותו, שלא אמר רב פי תקרה יורד וסותם אלא לגבי אכסדרה בבקעה כיון שהתקרה העשויה לצורך האכסדרה, אבל לא לגבי סוכה העומדת חוץ לאכסדרה שאין נסרי התקרה עשויים עבורה. ואם כן בודאי שאותם גשרים שלא נעשו לצורך רשות הרבים, אין לדון בהם משום פי תקרה להחשיבם מחיצה.

הגר"מ פ' מוסיף שאפילו אם נאמר פי תקרה לגבי העומד תחת הגשרים, כפי שאנו אומרים פי תקרה לגבי פנים האכסדרה שבבקעה, אך לא נאמר כן לגבי הרה"ר שבין הגשרים שהרי הגשרים לא נעשו עבור זה. ואפשר לחלק בין הדברים כדרך שמחלק רבא בין דין פנים האכסדרה ובין הסוכה שחוץ לאכסדרה.

סתירת דברי רש"י אם סברת רבא בעיקר ההלל"מ או בסוכה דוקא

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סימן כד ד"ה ובעברי) ציין לדברי הגר"מ ב ויסמנדל ולתמיהת האגרות משה על דברי מסוגייתנו, וכתב על כך: וכדי דלא נשוייא להגאון הרמ"ב ז"ל שהיה אדם גדול מאד וחרף עצום, לטועה, הנני לציין לדברי הפתחא זוטא (סימן תרל ס"ח אות טז) כו'.

הפתחא זוטא אליו מציין הגר"מ וייס, מעמיד תחילה סתירה בדברי רש"י בביאור סברת רבא שאין אומרים דין פי תקרה אלא ביחס לחלל האכסדרה ולא למה שעומד חוצה לה. דהנה לשונו של רש"י בסוגייתנו הוא: אילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכין עלה, אבל לאכשורה ע"י גוד אחית לא, דכי אגמר רחמנא למשה לגוד אחית, במחיצה העשויה לחלל שלה אגמר, ולא לחוצה לה, עכ"ל. הרי שפירש רש"י שסברת רבא היא בעיקר ההלכה למשה מסיני שלא נאמרה אלא ביחס לשטח הפנימי לצורכו נעשית התקרה ולא לשטח שמחוצה לה.

אמנם סוגיא דומה לסוגייתנו נמצאת גם בגמרא בעירובין (צה.) ושם כתב רש"י בסגנון אחר, וז"ל שם: עד כאן לא קאמר רב התם אלא דהני מחיצות, פירוש אותן הקורות הנתונים על ארבעה עמודים דאינהו פי תקרה, לאכסדרה עבידי. אבל הכא דהני מחיצות לאו לסוכה עבידי, לשם סוכה, ואע"ג דלא בעינן מחיצות לשמן, כולי האי מיהא לא מקילינן, עכ"ל. הרי שהעמיד סברת רבא כסברא פרטית לענין סוכה שאע"ג דלא בעינן מחיצות לשם סוכה מכל מקום כולי האי לא מקילינן להכשיר הסוכה באופן שהתקרה כלל לא נעשית לצורך הסוכה. וכך גם מפורש בדברי הריטב"א בעירובין שם: אבל הכא דהני מחיצות לאו לסוכה עבידין לא, פי' דאע"ג דלא בעינן בסוכה דפנות דעבידין

פי תקרה

בגשרים

ותיקון

עירובין

ברוקלין

ומנהטן

יום שני יז אב

סוכה דף יט

אזכרות אקבלת

החירו היו"א:

a8843414@gmail.com

סוכה, מכל מקום לענין דנימא פי תקרה יורד וסותם בעינן דעבידן להכי, עכ"ל. ולכאורה סתרו דברי רש"י אהדדי, כי מלשון רש"י כאן משמע שאין זה דין פרטי בסוכה אלא דין בעיקר ההלכה למשה מסיני וממילא דין זה נכון גם לגבי שאר הדינים הנלמדים מההלל"מ כדין שבת.

סיוע המנחת יצחק מסברת הפתחא זוטא שסברת רבא נאמרה בסוכה דוקא

מכח סתירה זו כתב הפתחא זוטא דנראה לומר ששתי הדברות של רש"י בעירובין ובסוכה בדיבור אחד נאמרו, ובא זה ולימד על זה. דהיינו שבכל מקום שבש"ס דאמרינן לדין פי תקרה, כגון לענין שבת, כלאים וכדומה, באמת הפי תקרה מהני אף לענין השטח הנמצא מחוץ לתקרה, כיון שעל ידי דין פי תקרה הנלמד בהלל"מ נחשב הדבר למחיצה ממש וממילא אין נפק"מ לענין מה נעשית. ורק גבי סוכה דאף שאין צריך שהמחיצות יהיו לשם סוכה, היינו דוקא מחיצות ממש, אבל מחיצות שבאות מכח ההלכה למשה מסיני מדין גוד אחית, אין אומרים כן אלא באופן שנעשית לשם סוכה. ואם כן מש"כ רש"י בסוגייתנו דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית, במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה, ולא לחוצה לה. אין כוונת רש"י לעיקר ההלל"מ אלא רק לאמירת ההלכה לגבי דין סוכה.

לכעין חילוק זה התייחס הגרמ"פ בתשובתו וכתב על כך: ופשוט שגם רש"י בעירובין שכתב אע"ג דלא בעי מחיצות לשמן, כולי האי מיהא לא מקילינן, ע"ש. אין כוונתו שלא רצו חכמים להקל אלא מדאורייתא לא מקילינן למילף מפי תקרה שנאמר בהלכה גם ללא נעשה לזה כו' דכיון דהוא חידוש להקל אין לנו אלא מה שנאמר בהלכה דהוא דוקא כשנעשה לזה. דלא מסתבר לומר שיפולגו דיבורי רש"י אהדדי. הרי שגם האגרו"מ עמד על חילוק המשמעות בין דיבורי רש"י [אם כי מטעם אחר], אך מכל מקום הכריע שכוונת רש"י בעירובין לסברתו כאן ולא להיפך ולכן הסיק שסברת רבא שייכת לדין שבת כמו לדין סוכה. משא"כ הפתחא זוטא ס"ל שאף דברי רש"י בסוגייתנו אינם בעיקר ההלל"מ אלא דוקא בשימוש בדין זה לענין סוכה וכמשמעות לשונו בעירובין.

על פי סברת הפתחא זוטא נתן המנחת יצחק מקום לדברי הגרמ"ב ויסמנל לאמירת דין פי תקרה בגשרים שסביב ברוקלין ומנהטן. כי אכן לדעת הפתחא זוטא לא נאמרה סברת רבא בסוגייתנו אלא ביחס לדין סוכה בלבד משא"כ לענין שבת עדיין אומרים די פי תקרה אף לגבי הרשות הרבים שבין הגשרים ולא רק לגבי הרה"ר שמתחת הגשר. אלא שציין הגרי"י וייס לספר פתחי שערים אשר רב גדול אחד כתב ספר שלם בהערות וחידושים על הפתחא זוטא, והרבה להקשות על דברי הפתחא זוטא בחילוקו הני"ל. אבל הגאון הפתחא זוטא נשאר בדעתו והביא ראיות לדבריו. יעויין שם תחילת קונטרס ב' ובהערה.

תמיהת השפת אמת ורבי שלמה יורבורגר שיש להכשיר בשבת סוכות מדין מיגו

ובאמת כבר עמדו האחרונים על סתירת דברי רש"י ועמדו על נפק"מ נוספת העולה מתוך סתירה זו. בשפת אמת וכן בספר באר שבע לרבי שלמה יורבורגר מרבני וילנא בדורו של הגר"א העירו, שאם אמת כמשמעות לשון רש"י בעירובין שדין זה הוא בסוכה דוקא, אם כן בשבת שבסוכות יש לנו להכשיר אכסדרה שאין לה פצימין מטעם מיגו, שכיון שלגבי שבת הוויא מחיצה אף מחוצה לה הוא הדין לענין סוכה הוויא מחיצה מעלייתא. וכדרך שאמרו בגמרא (לעיל ז.) על דופן שלישית טפח, וכן לענין שבת מיגו דהוויא דופן לענין סוכה הוויא דופן לענין שבת. ומכח זה הסיקו שיותר נראה כפירוש רש"י בסוגייתנו. ולהשלמת הענין ראוי לציין לדעת הרא"ש (סוכה פ"א הל"ד) שחולק על רש"י וסבירא ליה שסברת רבא דלא מהני פי תקרה לחלל החיצון, היינו רק מדרבנן בעלמא אבל מדאורייתא מעיקר ההלכה למשה מסיני נאמר דין פי תקרה אף לבראי. ולפי זה לכאורה יש לדון אף את רה"ר שבין הגשרים כרה"ר דרבנן ולא דאורייתא, כיון דמדאורייתא יש לומר פי תקרה יורד וסותם.

דין פי תקרה בגשרים ביחס לשטח שתחת הגשר

והנה עד כה העמדנו את הנדון רק ביחס לרשות הרבים שבין הגשרים, אם אמרינן פי תקרה או לא מכח סברת רבא בסוגייתנו שאין אומרים פי תקרה אלא ביחס לחלל הפנימי ולא לחלל החיצוני. אמנם האגרות משה שם רצה לחדש יותר שכשם שאנו אומרים שתקרה העשויה לצורך החלל הפנימי אין אומרים בה דין פי תקרה יורד וסותם ביחס לחלל החיצוני, כן נאמר יותר בתקרה שאינה עשויה לחלל שמתחתיה אלא לשימוש על גבה, אין אומרים בה פי תקרה גם ביחס לחלל שתחתיה. וממילא לפי זה גשרים אלו שנעשו כמובן לצורך הליכה או נסיעה על גבם ולא לצורך הצללה וקירוי השטח שתחתיהם - אין אומרים בהם דין פי תקרה יורד וסותם גם לא ביחס לחלל שתחת הגשר.

בספר פתח העירוב (עירובין צה.) כתב נפק"מ מעשית לנדון זה באופן שמשתמשים בבנין לצורך גבול העירוב, בכהאי גוונא שאין גדר לפני הבנין בגובה י' טפחים, ורוצים להשתמש בתקרת קומת הכניסה כגבול לעירובין מדין פי תקרה יורד וסותם. אמנם הגבול החיצוני תלוי ועומד בנדון הראשון שהזכרנו, כי תקרה זו עשויה לצורך הבנין ולא לצורך החצר שלפניה וממילא אין לומר בה דין פי תקרה לצורך החצר. אלא שמכל מקום היה אפשר להחשיב את פי התקרה האחורי של הבנין כגבול העירוב, ולכלול בתוך שטח העירוב את כל שטח הקרקע שתחת הבנין כיון שגבול זה אכן עשוי לצורך הבנין. אלא שמכל מקום לדעת הגרמ"פ יש בכך חסרון נוסף, והוא שתקרה זו לכאורה לא נעשתה לשם השימושים שתחת הבנין אלא לצורך הדירה שמעליה [ומכל מקום יש לדון שבבנין מגורים יש כוונה לכל שימוש שיכול להיות ממנו].

אלא שעיקר חידושו של האגרו"מ כבר העירו שמדברי המשנה ברורה משמע שלא סבירא ליה כן. שכן כתב בביאור הלכה (סימן שסג ד"ה פסולה) שקורה רחבה ד' טפחים אמרינן בה דין פי תקרה יורד וסותם, ואפילו אם נעשית מאליה. והרי לדעת האגרו"מ בעינן שתעשה דוקא לצורך מטרה זו היינו השימוש תחתיה אך באופן שנעשית מאליה כתב שם להדיא שלא תועיל מדין פי תקרה, ואם כן מוכח מדברי המשנה ברורה שלא סבירא ליה חידוש זה של האגרות משה.

החידוש היומי הוקדש
לעילוי נשמת

הרב יהודא בן חיים בורא זצ"ל
מרת מרים בת ראובן ע"ה

לתרומות והנצחות נא
לפנות למייל המערכת

הזקנים לא מיחו ברבי יהודה וחבריו שיחנו תחת המיטה

תנן (סוכה כ:): הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו, אמר רבי יהודה נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר. ומבואר בגמרא (כא:): שרבי יהודה לשיטתו שסוכה דירת קבע ולא אתי אהל ארעי (מטה) ומבטל אהל קבע (סוכה), משא"כ חכמים סבירא להו דסוכה דירת ארעי ואתי אהל ארעי ומבטל אהל ארעי. ובמשנה ובגמרא לא מבואר מה השיבו חכמים על רביהו ז' שהיה מנהג רבי יהודה וחבריו לישון תחת המטה בפני הזקנים, מדוע באמת לא מיחו בהם הזקנים.

ובירושלמי (פ"ב ה"א) איתא: מחלפא שיטתיה דרבי יודה, תמן הוא אמר המעשה קודם לתלמוד וכא הוא אומר הכין [-] מוחלפת שיטתו של רבי יהודה, שהרי שם אמר שהמעשה קודם לתלמוד ואילו כאן הוא אומר כך]. היינו שהוקשה לירושלמי כיצד סבר רבי יהודה דמותר לתלמידים לישון תחת המטה בסוכה והרי הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו, ועל כרחך טעם הדבר כיון שבאו ללמוד תורה מפי רבותיהם פטורים ממצות סוכה, ועל זה מקשה הירושלמי שהרי דעת רבי יהודה אינה כן אלא הוא הסובר שהמעשה קודם לתלמוד וכיצד זה מתיר ללומדים לישון תחת המטה מחמת לימודם. ומיישב הירושלמי: סבר רבי יודה הישן תחת המטה כישן תחת הסוכה. היינו כפשטות סוגיית הגמרא דידן שרבי יהודה חולק על דעת חכמים וסבירא ליה שמותר לישן תחת המטה בסוכה כיון שעדיין חשיב בכך ישן תחת הסוכה, וממילא אינו מחמת שתלמוד קודם למעשה אלא שאין התלמוד סותר למעשה דהיינו קיום מצות סוכה.

ביאור העמק סוכות שלא מיחו בהם לפי שתלמוד קודם למעשה

על פי זה כתב בעמק סוכות שיתכן שהזקנים שלא מיחו ברבי יהודה וחבריו, באמת לא סבירא להו כרבי יהודה וסבירא להו שסוכה אהל ארעי ומטה שהיא אהל ארעי מבטלת הסוכה שאף היא אהל ארעי, ומכל מקום לא מיחו בהם משום דסבירא להו כסברת הירושלמי בהוה אמינא שהתלמוד קודם למעשה, וכיון שהתלמידים עוסקים בתורה ממילא פטורים הם ממצות סוכה.

מחלוקת רש"י ותוספות אם תלמוד עדיף או מעשה עדיף

והנה בגמרא בבבא קמא (יז.) מובא שבמיתתו של חזקיה מלך יהודה עשו לו כבוד גדול בכך שהניחו ספר תורה על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה. ועוד מובאת בגמרא עדותו של רבה בר רב הונא בשם רבי יוחנן שאף בזמנינו עושים כן אך 'קיים אמרינן לימד לא אמרינן'. ומקשה הגמרא על כך מהא דאמר מר גדול לימוד תורה שהלימוד מביא לידי מעשה. ופירש רש"י (ד"ה מביא) שכיון שהלימוד מביא לידי מעשה ממילא המעשה עדיף, ואם כן מה הרבותא ש'קיים אמרינן לימד לא אמרינן' הלא ה'קיים' עדיף על ה'לימד'. ומיישבת הגמרא: לא קשיא, הא למיגרמ הא לאגמורי. דהיינו שביחס לאדם עצמו אכן 'קיים' עדיף על 'לימד', אך 'לימד' דהיינו לאחרים - גדול משניהם, ועל כך אמר רבי יוחנן שאין אנו נוהגים בזמנינו לומר על אדם 'לימד' אלא רק 'קיים'.

אמנם התוספות (ד"ה והאמר) הקשו על פירושו מדברי הגמרא בקידושין (מ:): שם למדו ממימרא זו שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה לשאלה שנשאלה מפי הזקנים כשהיו מסובין בעליית בית נתזה בלוד אם לימוד גדול או מעשה גדול, והכריעו שלימוד גדול שמביא לידי מעשה. ומכח זה ביארו התוספות את קושיית הגמרא באופן אחר שכיון דאמרינן ש'קיים' אם כן בכלל זה גם 'לימד' שאם לא כן כיצד קיים והלא הלימוד הוא שמביא לידי מעשה, אך בודאי שהלימוד עדיף שמביא לידי מעשה.

ואם כן לדעת התוספות, לפי האמת לימוד עדיף שמביא לידי מעשה וכהכרעת הזקנים בעליית בית נתזה, ולדבריהם אפשר שפיר לומר שהזקנים במעשה דרבי יהודה וחבריו לא מיחו בהם לפי שכן סבירא להו. אך גם לדעת רש"י, מבאר רבי משה בצלאל לוריא, יש לומר שאף שבכל המצוות גדול המעשה מן הלימוד, מכל מקום סוכה שאני שהרי אף לדבר הרשות נפטר אדם ממצוה זו, כמו הולכי דרכים הפטורים מחובת סוכה וכמו שביארו התוספות (כו. ד"ה הולכי) דיילפין לה מ'תשב' כעין תדורו, שאדם בדירתו אינו נמנע ממצאת לדרך, ואם כן בודאי לא יגרע הרצון ללמוד מדבר הרשות. ולכן אף לדעת רש"י שגדול המעשה מן הלימוד, בסוכה ידחה הלימוד את חובת הישיבה בסוכה.

תמיהת הטוב ירושלים איך נפטור מסוכה מחמת ת"ת והרי נח לו שלא נברא

והנה בביאור טוב ירושלים על הירושלמי, תמה אף הוא על דברי הירושלמי שרצה לבאר טעמו של רבי יהודה משום דתלמוד גדול מן המעשה, והלא אמרו בגמרא בכמה מקומות שאי אפשר לומר שתלמוד קודם למעשה כיון שהלומד שלא על מנת לעשות נח לו שלא נברא, והיינו שאפילו אם נאמר שהלימוד גדול כיון שמביא לידי מעשה אך בודאי אין הלימוד קודם לקיום המצוה, שאם קודם לו הרי לעולם ילמד ולא יקיים המצוה והרי זה כלומד שלא על מנת לעשות שנח לו שלא נברא.

ויישב אף הוא שאפשר שמצות סוכה שאני אך מטעם אחר, והוא שמצות סוכה אף בישיבה מועטת כבר קיים מצות סוכה, נמצא שיכלו לקיים תחילה מצות סוכה בישיבה מועטת בסוכה ושוב אינם בגדר לומד שלא ע"מ לעשות, ואף שאם ימשיכו לישב בסוכה יקיימו עוד מצות סוכה, לגבי תוספת קיום זו אמרו שהתלמוד גדול מן המעשה.

אך מכל מקום העיר שם שנדון זה תלוי בנדון המפורסם האם מצות ישיבה בסוכה היא מצוה תדירית, או שרק יש איסור לאכול ולישן חוץ לסוכה. ולכאורה כוונתו שאם אכן מצות סוכה היא רק על דרך השלילה שאסור לאכול ולישן חוץ לסוכה, אם כן יש לדון שמא גרע טפי שלעולם כשלומד ומחמת כן לא יושב בסוכה הרי הוא מבטל בידיים מצות סוכה שהוא ישן חוץ לסוכה ושמה בכה"ג אין טעם לומר שהתלמוד גדול מן המעשה.

פטור

תלמידים

העוסקים

בתורה

ממצות

סוכה

יום שלישי יח אב
סוכה דף כ

הצטרפות לקבלת

החידוש היומי:

a8843414@gmail.com

מחלוקת הראשונים אם עוסק במצוה פטור רק בשעת העסק או כל זמן הקיום

ובגמרא לקמן (כו.) אמרו כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי בשבתא דרגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא, אמרי אגן שלוחי מצוה אגן ופטורין. ופירש רש"י: שלוחי מצוה אגן, שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא. ובעיקר דין שלוחי מצוה הפטורין מהסוכה, כתב רש"י (כה.) שפטורים אף בשעת חנייתם שאין הולכים. ותמהו התוספות (ד"ה שלוחי): ותימה אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין, דאטו אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מיפטר בכך משאר מצות. ולכך הכריעו התוספות: וצריך לומר דהכא נמי איירי בכי האי גוונא דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצות. בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קפג) כתב לדחות ראיית התוספות (בשינוי מעט): ושמא אין זה ראייה, דפשיטא בשעה שאינו עוסק במצוה כלום אלא מקיימה, שבכך לא יפטר מכל המצות, ומילה תוכיח שכל ישראל יש עליהם מצות מילה כו' אלמא שזהו קיום מצותה, וכן מצות תפילין שבראש וציצית שבבגדו. אבל כשהתחיל לעסוק במצוה ולא גמר עסקו, כגון שהולך ללמוד תורה או לשמוע דרשה או להקביל פני רבו, אפילו בשעת חנייתו ואפילו הגיע למקום שרוצה לילך והתחיל ללמוד, כל זמן שלא גמר לימודו הוא פטור מכל המצות.

ביאור הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא גנו ארקתא דסורא

ועוד הביא מה שכתב אביו האור זרוע על מעשה דרב חסדא ורבה בר רב הונא דהוו גנו ארקתא דנהרא, אע"פ שהיו יכולים ללכת לסוכה, משום דהואיל שהיו הולכים לדבר מצוה ועדיין לא הגיעו לשם, הוי כמוליך בהמת אבידה להשקותה דפטורי מלידת פרוטה לעני עד שישקנה. כך הם שבאו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא, פטורים מן הסוכה עד שישמעו הדרשה ויקבילו פני ריש גלותא אע"פ שהיו יכולים ללכת לסוכה. אמנם התוספות לשיטתם דסבירא להו שכל שאינם עוסקים במצוה אינם פטורים ממצוה אחרת, כתבו בביאור מה שגנו בארקתא דנהרא כפי שהבאנו דבריהם לעיל, דאיירי בכה"ג דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצות.

תמיהת היד דוד כיצד הוכיח רבן גמליאל את חכמת טבי עבדו

והיד דוד (כו.) הקשה על מה שכתב רש"י ששמיעת הדרשה יש בה משום עוסק במצוה הפטור מן המצוה, מדברי התוספות (כ: ד"ה וראיתם) שכתבו שם שטבי עבדו של רבן גמליאל היה ישן תחת המטה משום שרצה לשמוע דברי חכמים. ולכאורה אם כן כיצד הוכיח רבן גמליאל לזקנים שטבי עבדו תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורים מן הסוכה, שמא טועה וסובר שעבדים חייבים בסוכה ומה שישן תחת המיטה לפי שהוא עוסק במצוה לשמוע דברי חכמים. ויישב, שהרי החכמים עצמם אף הם היו עוסקים בתורה שהרי טבי בא לשמוע דבריהם, ואע"כ ישבו בסוכה ועל כרחך שהיה בידם לקיים שניהם, וממילא אילו סבר טבי שהוא חייב בסוכה היה לו לישב בסוכה ולקיים שניהם. משא"כ במעשה דרב חסדא ורבה בר רב הונא מוכח שלא יכלו לישב בסוכה והראיה דגנו ארקתא דסורא, וממילא לא יכלו לקיים שניהם, ולכן שפיר חשיב עוסק במצוה הפטור מן הסוכה. אך לכאורה כל דבריו הם בדעת התוספות שהם סוברים שפטור עוסק במצוה הוא רק באופן שאינו יכול לקיים שניהם, אך לדעת רש"י וכפי שביאר מהר"ח אור זרוע שכל שהתחיל במעשה המצוה ולא סיים מצוותו הרי הוא פטור מן הסוכה, הדרא קושיא לדוכתה מה ראיית רבן גמליאל שטבי עבדו ת"ח. ומכל מקום התוספות לשיטתם פירשו שזה היה סיבת מעשהו של טבי.

כיצד תועיל שמיעת דרשה לפטור מסוכה מדין עוסק במצוה

והנה מלבד מה שיש להעיר על דברי רש"י והאור זרוע שביארו שהיה במעשה זה דרב חסדא ורבה בר רב הונא משום ב' מצוות, הקבלת פני רבו והליכה לשמיעת דרשה, ולכאורה צ"ב למה הוצרכו לב' המצוות ובפרט שלעיל (:): במעשה כעין זה פירש רש"י (ד"ה שלוחי) [שהלכו] להקביל פני ראש גולה כו'. ולא הזכיר המצוה השניה של שמיעת הדרשה, ויעויין בערוך לנר ובשאר אחרונים. אך מלבד זאת יש לתמוה הרבה שהרי שמיעת דרשה הרי היא בכלל מצות תלמוד תורה, וקיימא לן שכל המצות דוחות מצות תלמוד תורה, ולא אמרינן בה עוסק במצוה פטור מן המצוה, שאם לא כן לעולם לא יקיים מצוה והרי הוא כלומד שלא על מנת לעשות. ולכאורה מוכח מכאן כסברת העמק סוכות, שהיתר הגמרא כאן אינו רק מחמת הדין דעלמא שעוסק במצוה פטור מן המצוה, אלא יש כאן סניף ותוספת מפטור הולכי רגלים בסוכה, דלא גרע אם רוצה ללמוד תורה מדבר הרשות. וממילא אתי שפיר דגנו ארקתא דסורא מחמת שהיו עוסקים במצות תלמוד תורה. או שנאמר כסברת הטוב ירושלים דשאני סוכה שאפשר לקיים מצוה בישיבה מועטת.

חידושו של רבי יחזקאל אברמסקי בטעם שאין דין עוסק במצוה בתלמוד תורה

באופן אחר מוטו לבאר בשם רבי יחזקאל אברמסקי. לדבריו, הטעם שאין אומרים לגבי תלמוד תורה עוסק במצוה פטור מן המצוה, אינו רק מחמת שהתורה ניתנה כדי לקיימה ואם נאמר דין עוסק במצוה פטור מן המצוה נמצא שלעולם ילמד ולא יקיים המצוות, כי אפשר שמטעם זה לבד יתכן ועדיין יש לנו לפוטרו כיון שסוף סוף הוא עוסק במצוה והרי הוא פטור מקיום המצוה השניה. אלא ביאור הדבר, שלגבי מצות תלמוד תורה הרי הוא מקיים מצוה בכל רגע ורגע, באופן שנמצא שברגע זה שרוצה להמשיך בלימוד תורה אין לו שייכות למה שלמד קודם לכן, ואין זה עוסק במצוה. רק שעתה עומדות לפניו שתי מצות, מצות ת"ת והמצוה האחרת, ובזה יש לנו לומר שפיר שכיון שכל התורה ניתנה לצורך קיומה ממילא יש לו להעדיף את קיום המצוה מלימוד התורה. מעתה באופן שהולך לשמוע דרשה, כאן כבר יש לדון את התלמוד תורה כמעשה אחד ארוך, כי אין זה לימוד תורה בעלמא שאנו מגדירים כל רגע בו כמצוה בפני עצמה, אלא מעשה אחד של לימוד תורה של שמיעת דרשה, המתחיל בהליכתו לשמיעת הדרשה וכלה אחר השמיעה - ובכהאי גוונא שפיר יש לומר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

החידוש הימני הוקדש לזכות הרב א. כ. להצלחה בכל העניינים

לתרומות והנצחות נא לפנות למייל המערכת

חילוק בין שוורים למטה בדעת רבי יהודה

הגמרא במסכת סוכה (כא:) עומדת על סתירה לכאורה בדעתו של רבי יהודה, בנוגע לדינו של אהל ארעי. מחד, מבואר בברייתא שכחלק מהפעולות שנעשו לצורך שימור מי הפרה בטהרה, היו חצירות בירושלים על גבי הסלע ותחתיהם חלל מפני קבר התהום, ומביאין נשים עוברות ויולדות שם ומגדלות בניהם שם לפרה. ומביאין שוורים ועל גביהן דלתות, ותינוקות יושבין על גביהן, וכוסות של אבן בידיהם. הגיעו לשילוח ירדו לתוך המים ומילאום ועלו וישבו להם. ואילו דעת רבי יהודה שלא היו מביאין דלתות כל עיקר, אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות והתינוקות יושבין על גביהן. הרי מבואר שלדעת רבי יהודה אף אהל ארעי כזה חשיב אהל וחוצץ בפני הטומאה.

ומאידך, דעת רבי יהודה במשנתנו ש"נוהגים היינו שהיינו יונים תחת המיטה בפני הזקנים", וטעם ההיתר לפי שמיטה אוהל ארעי היא ואינה חשובה אהל להחשיב את האדם כיושב באהל זה ולא בסוכה. ואם כן סתרו דברי רבי יהודה זה לזה.

ומיישבת הגמרא: שאני מטה הואיל ולגבה עשויה [- מיטה גרועה יותר כיון שאינה עשויה לצורך החלל שתחתיה אלא דוקא לצורך שימוש האדם מעליה]. שוב מקשה הגמרא: שוורים נמי לגבן עשויים [שהרי גם השוורים מותרים ישיבת התינוקות על גבם]. ומיישבת: שאני שוורים הואיל ומגינים על הרועים, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים [- וממילא יש בהם שימוש מסוים גם לצורך החלל שתחתיהם]. שוב מקשה: אי הכי מטה נמי הואיל ומגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה [- ואם כן אף לה יש שימוש לצורך החלל שתחתיה ומדוע לא תחשב אהל]. ומכח זה דוחה הגמרא יישוב זה ומבארת באופן אחר.

תחת המטה מניחים דוקא סנדלים ומנעלים שלא ירגיל בני הבית לשם

ובתוך דבריה נקטה הגמרא שהמטה מגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה, וצריך להבין מדוע נקטה הגמרא דוקא דוגמא זו של מנעלים וסנדלים. וכתב על כך רש"י (ד"ה על): להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים, דאמרין בבבא בתרא (נח.) איזהו מטה של תלמידי חכמים, כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים. שנותנם שם כשהוא בא לשכב ולישן חולץ מנעליו ונותן תחת מטתו. אבל לתת תחתיה דברים אחרים, גנאי הוא לו שמרגיל בני הבית לשם.

הרי פירש לנו רש"י שנקטה הגמרא בדוקא מנעלים וסנדלים כיון שרק הם ראוי שיהיו תחת המטה ואילו שאר דברים אם יהיו מונחים תחת המטה יש לחשוש שעל ידי זה ירגיל בני הבית לשם ואין הדבר ראוי. וכפי שאומרת הגמרא בב"ב שמטה של תלמידי חכמים ניכרת בכך שאין תחתיה אלא מנעלים וסנדלים של בעל הבית.

דעת רשב"ם שמניח רק סנדלים ומנעלים מפני רוח רעה השורה על האוכלין

אמנם בדברי הרשב"ם שם מבואר ענין אחר בכך שמטת ת"ח אין תחתיה אלא מנעלים וסנדלים, וז"ל שם (ד"ה כל) דאמרין בפסחים (ק"ב). אוכלין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהן. הרי שביאר הרשב"ם טעמא דמילתא שאין מונח תחת מיטת ת"ח אלא מנעלים וסנדלים, לפי שאוכלים רוח רעה שורה עליהם. ובמלא הרועים (ב"ב שם) העיר על פירוש רשב"ם מדוע נקטה הגמרא דוקא שמנעליו וסנדליו תחת מטה, והלא לדעת רשב"ם כל החסרון משום רוח רעה השורה על האוכלין, ואם כן שאר כלים יכול ליתן תחת מטה. וציין לדברי רש"י בסוגייתנו שפירש שהטעם הוא לפי שמרגיל בני הבית לשם, וכתב שלדברי רש"י אתי שפיר כי באמת מלבד סנדליו ומנעליו אין להניח שום דבר תחת המטה מחמת חשש זה שמרגיל בני הבית לשם. וכך העיר גם העמק סוכות.

הנחת הסנדלים בעונת לבישתן או בעונה השניה לצורך אחסונם

והנה יש לדקדק עוד שרש"י בסוגייתנו פירש שהמנעלים או הסנדלים נמצאים תחת מטה כשחולצן קודם שהולך לישון, והיינו שההתייחסות בגמרא היא למנעלים שאותם נועל באותם הימים, ומה שכתב שמטת ת"ח היא כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים, פירושו שבימות החמה היה דרכם ללכת במנעלים ובימות הגשמים בסנדלים.

ובאמת כך מבואר גם ברשב"ם שם: שדרך לנעול מנעלן בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים בשביל הטיט. אלא שהרשב"ם לא גרס כן בדברי הגמרא אלא להפך, שגירסת הגמרא שם לפנינו היא: כל שאין תחתיה אלא סנדליו בימות החמה ומנעליו בימות הגשמים. ומבאר הרשב"ם: אלא סנדלים בימות החמה, שמניחים שם עד ימות הגשמים שיצטרך להם.

נמצא שלדעת רש"י המנעלים או הסנדלים שתחת המיטה הם אותם שמתשמש בהם בשעה זו, ואילו לדעת הרשב"ם השימוש תחת המיטה הוא כעין אוצר, ששומר שם את המנעלים או הסנדלים שאין שימושיים בעונה זו עד תחילת העונה הבאה. ויעוין ברש"ש (ב"ב שם) שהעיר על פירוש רשב"ם שנראה לפרש להפך שדרך לנעול סנדלים בימות החמה וכשחולצן מניחם תחת מטה, וציין שרש"י בסוגייתנו פירש כן אך גירסתו הפוכה [דהיינו שרש"י פירש כדבריו לענין זה שחולצן סמוך למיטתו, אך כיון שגירסתו הפוכה לכן פירש אף הוא כדעת רשב"ם שדרך לנעול מנעלים בימות החמה]. וניתן לומר שהלכו בזה רש"י ורשב"ם לשיטתם, כי רש"י לא יכול היה לפרש שמדובר בשימור לאורך זמן, כי בשימור כזה יתכן שאין חשש "שמרגיל בני הבית לשם" כיון שאין רגילות ללכת בכל שעה לאוצר. ואילו הרשב"ם פירש בדוקא שאין מדובר בשימור לאורך זמן כי לשיטתו לא נאמר דין זה אלא באוכלין, ואין דרך להניח אוכלין לשימור כזה במקום כזה. אך לפ"ז גם לרש"י יקשה קצת לשון הגמרא שמניח שם דוקא סנדלים ומנעלים שהרי אף שאר דברים יכול להניח לאוצר.

הנחת
סנדלים
ומנעלים
תחת
המטה

יום רביעי יט אב
סוכה דף כא

הצטרפות לקבלת

החידוש היומי:

a8843414@gmail.com

קושיית העמק סוכות שמא תחת המטה אין צריך בדיקה כי איירי במיטת תלמיד חכם

ובעמק סוכות הקשה קושיה נפלאה על פירוש רשב"ם מסוגיית הגמרא בפסחים (ח.) שם מקשה הגמרא סתירה בברייתות, דמחד תנו רבנן כו' רשב"ג אומר מטה החולקת בתוך הבית ומספקת [- יש הפסק בין שוליה לקרקע כגון שרגליה גבוהים למטה. רש"י] צריכה בדיקה. הרי שיש לבדוק מתחת המטה מחשש שמא הניחו שם חמץ. ומאידך שנינו בברייתא רבן שמעון בן גמליאל אומר מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת אינה צריכה בדיקה. ואם כן קשיא מטה אמטה, שבברייתא הראשונה מבואר שצריך לבדוק תחת המיטה ובברייתא השניה מבואר שאינה צריכה בדיקה.

ומקשה רבי משה בצלאל לוריא, מה קושיית הגמרא הרי אפשר ליישב את הסתירה בקל ולומר, הא במיטת תלמיד חכם והא במיטת עם הארץ. שהרי תלמיד חכם אינו מניח אוכלין ומשקין תחת המטה וממילא אין צריך בדיקה ואילו עם הארץ מניח אוכלין ומשקין תחת המטה ולכן צריך בדיקה. ובשלמא לדעת רש"י שתלמיד חכם אינו מניח כלום תחת המיטה מלבד מנעלים וסנדלים, אתי שפיר, שלא יכלה הגמרא לפרש דברי הברייתא שאינה מצריכה בדיקה תחת המיטה במיטת תלמיד חכם שאינו מניח דברים תחת המיטה וממילא אין לחשוש שיהיה שם חמץ, שהרי מבואר בברייתא להדיא "ועצים ואבנים סדורים תחתיה" - והרי לדעת רש"י תלמיד חכם לא מניח כלום תחת מיטתו, וע"כ שבברייתא זו עוסקת במיטת עם הארץ ולמרות זאת מבואר בה שאין צריך בדיקה ומקשה הגמרא שפיר סתירה בין הברייתות.

אבל לדעת הרשב"ם שתלמיד חכם אינו מניח תחת מיטתו רק אוכלין ומשקין, ואילו שאר דברים מניח תחת מיטתו וכפי שכתב גם המלוא הרועים, אם כן יכלה הגמרא שפיר ליישב שבברייתא זו העוסקת במיטה שסדורים תחתיה עצים ואבנים איירי במיטת תלמיד חכם שאף שסודר תחת מיטתו עצים ואבנים אך מקפיד שלא להניח שם אוכלים ומשקים ומשום כך אינה צריכה בדיקה כיון שאין לחוש שיהיה שם חמץ.

אמנם יש להעיר על דברי העמק סוכות לפי מה שנתבאר מדקדוק דברי רש"י שהעמיד הנחת הסנדלים והמנעלים בהנחה זמנית ולא בהנחה לאוצר, וביארנו שאף רש"י מודה שעד כמה שהנחתו היא הנחה לאוצר לאורך זמן שפיר מניח שם גם שאר דברים, ואם כן הדרא קושיא לדוכתה כי שפיר יש לומר שהברייתא העוסקת במיטה שתחתיה סדורים עצים ואבנים איירי במיטת תלמיד חכם, ומה שיש תחתיה עצים ואבנים היינו שמניחם שם כאוצר לאורך זמן באופן שאין חשש של "מרגיל בני הבית לשם".

ומכל מקום הסיק העמק סוכות שלדינא צריך עיון האם נחלק באמת לענין בדיקת חמץ מתחת המיטה, בין מיטת תלמיד חכם למיטת עם הארץ. כי אפשר שכיון דקיימא לן כדעת בית שמאי שמוותר להשתמש בשמש עם הארץ [כמבואר בברכות (נב:) ובאורח חיים (סימן קפ ס"ג)] ממילא יש לחוש שמא השמש הכניס שם חמץ.

האם רוח רעה שורה רק על אוכלין ומשקין או אף על שאר כלים

והנה עד כה נקטנו בדרך פשוטה שכל חשש רוח רעה שורה תחת המטה היינו דוקא על אוכלים, וכלשון הרשב"ם: דאמרין בפסחים אוכלין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן. אך יש לדעת שרבינו גרשום (ב"ב שם) כתב וז"ל: לפי שאסור להניח אוכלין ומשקין וכלים אחרים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהן. ואם כן נקט כסברת הרשב"ם אך הרחיב דבריו גם לכלים אחרים.

וכתב בשו"ת משנה הלכות (חי"א סימן ח) שבכך יישב רבינו גרשום הערת המלוא הרועים והעמק סוכות מדוע נקטה הגמרא דוקא מנעלים וסנדלים, כי לדבריו כל כלי שורה עליו רעה שורה אף שאינו אוכל או משקה [ולגבי הערת העמק סוכות מדברי הגמרא בפסחים יש לדון אם העלה בכך ארוכה, כי יתכן שגם לדעת רבינו גרשום אין הרוח רעה שורה אלא על 'כלים אחרים' ולא על עצים ואבנים סתם, ויל"ע].

אלא שלדעת רבינו גרשום צריך להבין מדוע באמת יניח תלמיד חכם תחת מיטתו מנעלים וסנדלים והלא רוח רעה שורה אפילו על כלים. ואין ליישב שכיון שמניחם שם לשעה קלה ולצורך שימוש כשיקום ממטתו שאני, שהרי רבינו גרשום ביאר שם ענין המנעלים והסנדלים כפי שפירש שם הרשב"ם שמניח הסנדלים בימות החמה עד ימות הגשמים וכן בימות הגשמים משמרין המנעלים עד ימות החמה. ובשימור כזה צ"ב מדוע לא תחול רוח רעה עליהם.

חילוק העין אליהו בין שאר בני אדם שנזהרים באוכלין לת"ח שנזהרין בכל דבר

גם יש להעיר על דברי רבינו גרשום מדברי הגמרא בפסחים שהביא הרשב"ם: אוכלין ומשקין תחת המיטה אפילו מחופין בכל ברזל רוח רעה שורה עליהן. ומשמע להדיא שהוא דין דוקא באוכלין ולא בשאר כלים וכמו שדקדקו האחרונים. ובספר עין אליהו (שיק) דקדק כדברי רבינו גרשום (בלא להביאו) מגוף דברי הגמרא, מכך שלא התירו אלא סנדלים ומנעלים משמע שכל מיני מאכל ומשתה וכן כל דבר אסור ליתן תחת המטה, והקשה על כך מדברי הגמרא בפסחים שם משמע שרק אוכלין ומשקין אין ליתן תחת המיטה. וביאר: והנראה דתלמידי חכמים החמירו על עצמם של יניחו שום דבר תחת המטה, אבל שארי אינשי באוכלים ומשקים מחויבים להזהר אבל בדבר חי לא החמירו על עצמן. ולפי זה אולי גם הרשב"ם מודה לדעת רבינו גרשום שסנדלים ומנעלים דוקא מותר להניח, ומה שהביא דברי הגמרא שם היינו רק כמקור לאיסור ההנחה תחת המטה הנהוג בכל אדם, ותלמידי חכמים מחמירים על עצמם לא להניח אלא סנדלים ומנעלים.

פירוש ורמז מהחתם סופר להא דמטתו של ת"ח אין תחתיה אלא מנעלים

לסיום נציין לפירוש ורמז נאה שכתב החתם סופר בפירוש הא דמטתו של תלמיד חכם אין תחתיה אלא סנדלים ומנעלים, וז"ל: פירוש, שאינו שוכב על מטתו אלא לנוח מיגיעו ומיד שניעור אינו מתעצל וקם בזריזות לתורה ועבודה, ואין לו אלא הכנסת סנדליו ומנעליו לקום ממטתו. אך העם הארץ עצל שוכב על מטתו וכל רעיונו על משכבו סליקו, וכל תאוותיו וחשבונותיו וערמוניותיו ותחבולותיו על משכבו סליקו, וכדכתיב (קהלת ה' יא) "והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון".

החיזוק הימני הוקדש לזכות

הרב א. כ. להצלחה בכל העניינים

לתרומות והנצחות נא לפנות למייל המערכת

עליית שנים לסוכה העשויה על גבי אילן ביום טוב

היתר

"יזכירנו

חבירו"

בגזירות

חז"ל

יום חמישי כ אב

סוכה דף כב

תנן (סוכה כב:): העושה סוכתו... בראש האילן או על גבי גמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב. ופירש רש"י: ואין עולין לה ביום טוב, דגזרו בה רבנן דאין עולין באילן ואין משתמשין בו שמא יתלוש. מבואר במשנה שאם עשה סוכה בראש האילן או על גבי גמל באופן שאם יעלה אליה ביום טוב הרי הוא משתמש באילן או בבעלי חיים, אין עולין לה ביום טוב כיון שגזרו חכמים שאין עולין באילן ואין משתמשים בו מחשש שמא יתלוש.

ובשו"ת בית שערים (או"ח סימן של) רצה לחדש שמונת לשנים לעלות יחד לסוכה זו. דהנה במשנה בשבת (יא.) שנינו: ולא יקרא לאור הנר. ובגמרא (יב.) שמא יטה [- להביא השמן לפי הפתילה שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת. רש"י במשנה]. ומדייקת הגמרא (יב:): חד הוא דלא ליקרי, הא תרי שפיר דמי. ומקשה הגמרא: והתניא לא אחד ולא שנים. על כך מיישב ר' אלעזר ואומר: לא קשיא, כאן בענין אחד כאן בשני עניינים. ופירש רש"י: הא תרי שפיר דמי - שאם יבוא להטות יזכירנו חבירו. בשני עניינים - בשתי פרשיות, הואיל וכל אחד מעיין לעצמו אין מכיר במעשה חבירו [- ולא יזכירנו]. מבואר בגמרא שלמרות גזירת חכמים שלא יקרא לאור הנר מחשש שמא יבוא להטות את הנר, מכל מקום אם חבירו עמו באופן שחבירו ישים לב למעשהו, מותר - כיון שחבירו יזכירנו. וכן פסק השו"ע (סימן ערה סעיפים א-ב): ואין קורין בספר לאור הנר... שמא יטה... ודוקא אחד אבל שנים קוראים ביחד שאם בא האחד להטות, יזכירנו חבירו. והוא שקורין בענין אחד שאז ישגיח האחד במה שיעשה חבירו, אבל בשני עניינים לא.

קושיית מהרי"ל שנתיר רכיבת שנים על גבי בהמה משום 'יזכירנו חבירו'

והמגן אברהם (סק"ה) הביא קושיית מהרי"ל דאם כן יהיו שנים מותרים לרכוב על גבי בהמה בשבת, שהרי כל טעם הגזירה שמא יבוא לחתוך ענף מן האילן כדי להנהיגה, וכיון שהם שנים אם יבוא לחתוך זמורה יזכירנו חבירו.

והנה מלבד איסור קריאה לאור הנר, מבואר במשנה שם שאף אין פולין [- בודקים בגדים להסיר הכינים מעליהם] לאור הנר, והוא מאותו טעם שמא יטה. וכתב הב"ח שכל היתר הגמרא שלשנים מותר כיון שהאחד יזכיר את חבירו, אינו אלא לגבי קריאה אבל לגבי לפלות כלים אסור אפילו לשנים. וכתב המגן אברהם שלדברי הב"ח לא קשה מידי קושיית מהרי"ל שיותר לשנים לרכב על גבי בהמה בשבת, שהרי לא התירו משום כך אלא בקריאה אבל במילי דרשות לא. והיינו שכל ההיתר הוא לגבי קריאה באופן שקורא דברי תורה ומקיים בכך מצוה, אבל במילי דרשות כמו רכיבה על גבי בהמה ליכא להיתר זה ולא סמכו על כך שחבירו יזכירנו.

ועוד יישב המגן אברהם שהחשש אינו שיחתוך זמורה בשעה שירכבו על גבי הבהמה, שעל זה שייך לומר שאם ירכבו שנים האחד יזכיר את חבירו. אלא החשש הוא שאם נתיר לו לרכב על גבי בהמה, יחתוך זמורה קודם שישוב לרכב. וכעין שגזרו חכמים שאסור לשוט שמא יעשה לו חבית של שייטין, ולגבי חשש מוקדם זה שמא יחתוך לו זמורה כדי שיוכל להנהיג את הבהמה, פשוט שלא מהני מה שאחר כך ירכב עם חבירו על גבי הבהמה. וסיים המג"א: וכן עיקר.

ולפי זה כתב הבית שערים לגבי סוכה שבנאה על גבי אילן, אף שנפסק במשנה שאין עולין לה ביום טוב מטעם שאסור להשתמש באילן, מכל מקום מותר לשנים לעלות, שהרי אם יבוא לחתוך זמורה יזכירנו. ואף שלגבי רכיבה על בהמה בשבת לא אמרינן סברא זו, אך כבר ביאר המג"א טעם הדבר, או כיון שדוקא קריאה התירו שהיא מצוה אך לא ברכיבה על גבי בהמה, או שדוקא בקריאה התירו כיון שכל החשש הוא בזמן הקריאה ובאותה שעה חבירו עמו, משא"כ ברכיבה על בהמה שיש חשש מוקדם שמא יתלוש ענף קודם הרכיבה לצורך הרכיבה העתידית. וטעמים אלו לא שייכים לגבי סוכה על גבי אילן, שהרי היא מצוה ודמיה לקריאה, וגם בהשתמשות באילן החשש שמא יתלוש אינו אלא בשעה שהוא על גבי האילן ובשעה זו הרי חבירו עמו.

קושיית המחצית השקל בשם תוספת שבת שיש קריאה של רשות ורכיבה של מצוה

ובמחצית השקל הביא לדברי התוספת שבת (סק"ד) שתמה על עיקר חידושו של המגן אברהם, שמבואר לכאורה בדבריו שכל ההיתר לקרוא לאור הנר בשנים הוא דוקא בקריאה של מצוה, ואילו קריאה של רשות אסורה. ולהיפך איסור רכיבה על גבי בהמה יהיה דוקא ברכיבה של רשות, ואילו ברכיבה של מצוה יהיה מותר. וזה תמוה דאם כן מדוע נקטו כדבר פשוט שקריאה לאור הנר בשנים מותרת וברכיבה אסורה, והלא יש רכיבה דמצוה כגון להביא לולב ושופר וכדומה, ויש קריאה של רשות כגון לקרות באיגרת רשות. [ובמוסגר נכתב שם: לענ"ד אגרת לא הוי רשות גמור, דהא מהאי טעמא הותרה הקריאה שמא כתב בו דבר הצורך לנפש... אם כן אין זה רשות. וכן אם כתב בלשון הקודש שיוכל ללמוד ממנו לשון הקודש, גם זה אינו רשות].

וצריך לומר בכוננת המגן אברהם שאין כוונתו לחלק ולומר שלא התירו לקרוא לאור הנר בשנים אלא בקריאה דמצוה, שלא מצינו כן בשום מקום. אלא שדרכם של חכמים להשוות מידותיהם וכיון שרוב קריאה המותרת בשבת היא קריאה של מצוה, לפיכך התירו תמיד לסמוך על חבירו שיזכירנו. ולהיפך, כיון שסתם רכיבה רכיבה של רשות היא, לפיכך אסרו לעולם לרכב על גבי בהמה שמא יתלוש ולא סמכו שיזכירנו חבירו.

אזכרת אקבלת

החידוש היומי:

a8843414@gmail.com

איסור עשיית דין בשבת שמא יכתוב ואף שהדיינים יזכרוהו

והנה נראה להוכיח שבי יישובי המגן אברהם צריכים זה לזה, וכמו שיבואר. דהנה דינא הוא שאין דנים בשבת שמא יכתוב. והקשו האחרונים מדוע אסור עשיית דין מחשש זה, הלא מבואר לגבי איסור קריאה לאור הנר שמא יטה, שאם שנים קוראים יחד שרי, כיון שאם יבוא האחד להטות יזכירו חברו. ואם כן הוא הדין לענין עשיית דין, נימא שאם יבוא אחד הדיינים לכתוב את הכרעת הדין, יזכירו חברו שאסור לעשות כן.

ובאמת החתם סופר (שבת קנז.) עמד על שאלה זו ורצה לחדש שלא אמרו טעם איסור זה אלא רק לגבי יחיד מומחה הדין יחידי, שבו אכן יש חשש זה שמא יכתוב כי אין אחר עמו שיזכירו שהדבר אסור. ואמנם מה שאין דנים בשבת אף בבית דין של שלשה הוא מטעם אחר, משום שנראה כישיבת בית דין לענין עונשין האסורה בשבת מהכתוב "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת".

ובחידושי הרי"ם (ח"מ סימן ה) יישוב הקושיא על פי דברי המגן אברהם הנזכרים ביישוב קושיית מהרי"ל מדוע לא חילקו חכמים להתיר לשנים לרכב על בהמה בשבת, דאם יבוא האחד לחתוך זמורה יזכירו חברו. וכתב המגן אברהם (ביישובו הב') שיש לחלק בין חשש שמא יטה שאינו שייך אלא בעת הקריאה בזמן שחבירו עמו, ובין חשש רכיבה על גבי בהמה שיש לחוש שמא יחתוך זמורה קודם הרכיבה. ולפי זה יישוב החידושי הרי"ם שגם בשלשה שישבו לדון יש לחוש שמא אחר שיפסקו את הדין וילכו כל אחד למקומו, ישוב אחד מהדיינים ויכתוב את הפסק ואין אחר עמו להזכירו. אמנם כל יישוב זה הוא רק ליישובו השני של המג"א, אך ליישובו הראשון שהחילוק בין איסור קריאה לאור הנר ובין איסור רכיבה על גבי בהמה הוא, שלא התירו בשנים אלא קריאה שהיא מצוה, עדיין יקשה, שהרי אף עשיית דין היא מצוה.

דעת הגן המלך שאין מועיל שומר בהעלאת בשר על שולחן שאוכל בו חלב

ומאידך, יש אופן שבו נצטרך ע"כ ליישובו הראשון של המגן אברהם, והוא מה שהביא רבי עקיבא איגר (הגהות על השו"ע יו"ד סימן פח) על המבואר שם בשו"ע (ס"א) שאפילו בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שולחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבוא לאוכלם יחד. וכתב רעק"א בשם ספר גן המלך (אות עא) שלא מהני לענין זה להעמיד אצלו שומר שישגיח עליו. ולא פירש לנו הטעם ומאי שנא מגזירת שמא יטה שמהני שומר.

והנה אם נחלק בין רכיבת בהמה לקריאה לאור הנר שלא התירו רק באופן שהחשש הוא רק בשעה שיש שומר, אם כן אף כאן - בבשר בחלב - החשש הוא רק שמא יאכל בשעה שיושב על השולחן ובשעה זו יש עמו שומר, ומדוע לא נתיר לו לאכול עם שומר. וע"כ צ"ל כיישובו הראשון של המגן אברהם שלא התירו אלא בקריאה שהיא מצוה משא"כ ברכיבה על גבי בהמה, והוא הדין לענין אכילת חלב כשיש עמו בשר על השולחן, אין בכך מצוה ולכן לא התירו. באופן שנמצא ששני יישובי המגן אברהם צריכים זה לזה.

ובנחלת צבי (או"ח סימן תלב) כתב לענין בדיקת חמץ שאם אמר לאחר תן דעתך להזכירני מהני. ולמד דין זה שמהני שיזכיר לו אחר מדין דשמא יטה. ואף זה יבואר לב' יישובי המגן אברהם כיון שבדיקת חמץ דבר מצוה הוא וכן החשש שישכח לבדוק אינו אלא בשעה שיש עמו שומר ולכן שרי.

יישוב התוספת שבת שאין לדמות גזירות חז"ל זו לזו

ובתוספת שבת שם יישוב עיקר קושיית המהרי"ל באופן אחר, וז"ל: אבל האמת יורה דרכו דבלאו הכי עיקר הקושיא אין לו שום מקום. דכבר נודע דאין לדמות גזירות חז"ל זו לזו, אם כן יש לומר דדוקא הכא הוא דשרינן בב' בני אדם, כיון דבלאו הכי הוא חששא רחוקה דשמא יטה כיון דמיירי בשמנים ופתילות הכשרים. אלא משום דבדברים הצריכים עיון החמירו חז"ל, ולכן לא החמירו בשנים מטעם דאף אם יבוא להטות יזכירו חברו. אבל בשאר מקומות לא סמכו על זה להתיר בשביל טעם זה. נמצא שלדברי התוספת שבת כלל אין היתר זה דשנים אלא בגזירת שמא יטה לחוד. ולפי זה אף בסוכה על גבי אילן יהיה אסור גם לשנים לעלות אליה ביום טוב.

פלפול בטעם שנקטה המשנה לשון רבים - "שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן"

בספר חידושי סוגיות ושו"ת בית שערים (ח"ג) מובא משו"ת שיבת ציון בכת"י מה שהביא בשם אבי בעל בית שערים "הה"ג החריף מה"ר יצחק יעקב ז"ל", ביישוב קושיית האחרונים מדוע נקטה המשנה הראשונה בש"ס (ברכות ב.) "מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן" בלשון רבים.

ויישוב, דהנה התוספות שם (ב:) הקשו על הזמן המובא בברייתא שם משעה שהעני נכנס לאכול פתו, אימתי יקרא העני, הלא כיון שבא זמן קריאת שמע אסור להתחיל בסעודה. והקשה המהרש"א מדוע לא הקשו כן התוספות על גוף המשנה שהזמן שהכהנים אוכלים בתרומתן הוא מצאת הכוכבים, וכיצד יאכלו בתרומתן בשעה זו והלא הגיע זמן קריאת שמע ואסורים לאכול.

ועל פי זה יישוב הגאון הנ"ל שלכך נקטה המשנה לשון רבים, להורות שמדובר באופן שכמה כהנים אוכלים יחד וכיון שכן יכולים להזכיר אחד את חברו, וכמו שכתב המגן אברהם שהיתר זה של "יזכירו חברו" הוא היתר כללי בכל גזירות חז"ל. וכאן הרי החשש הוא רק בשעת האכילה ואף אכילת תרומה היא מצוה (עיין פסחים עג.). ולכן לא הוקשה לתוספות כיצד יאכלו והלא הגיע זמן קריאת שמע, וכל קושייתם היא כיצד עני יכול לאכול פתו, שאף אם יעמיד שומר לא יועיל לו כיון שאין אכילתו מצוה.

החידוש היומי הוקדש
לזכות

הרב א. כ.
להצלחה בכל העניינים

לתרומות והנצחות נא
לפנות למייל המערכת

ליקוט נושאים ונידונים שעלו במסגרת "החידוש היומי" בתקופה האחרונה

איסור בל תוסיף וברכת נשים במצות עשה שהזמן גרמן

אליהו הנביא מלאך או אדם?

עיגול שיעורים בהלכה

זה קלי ואנוהו - התנאה לפניו במצות

איסור טחינה דקה אחר טחינה גסה

'לא תכבה' באש מחתות קורח

מיעוט חלל בית כנסת על ידי בניית כותל

גביעי המנורה היו משוקדים או כפתוריה ופרחיה

החילוק בין תנאי לברירה

כיבוס הפרוכת מדם החטאת

בני בנות הרי הם כבנים?

החילוק בין בגדי כהן הדיוט לבגדי כהן גדול

קריעת פי המעיל ושאר בגדי הכהונה

איסור חצי שיעור וסברת חזי לאיצטרופי

בטל הטעם בטלה התקנה

ועוד נושאים רבים...

הבשורה ללומדי הדף היומי

החידוש היומי

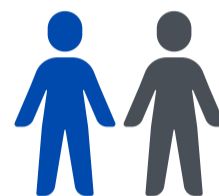
זמין ועדכני

החידוש היומי מגיע דבר יום ביומו לתיבת המייל שלכם. בכל יום אתם נהנים מנושא אחד המתחיל בדף ומתרחב ומעמיק אל מצולות ים התורה.

לכל אחד

למגיד שיעור שמבקש לעורר את הציבור ולטבל את הדף. לאברך שמספיק בקושי את הדף ורוצה להעמיק בסוגיות. לבעל'בית שמתגעגע לרייד הישיבתי. לפנסיונר שרוצה לנצל כל רגע ולקנות עוד ועוד חכמה.

מבריק

נתינת דגש על נושאים מרתקים, מעניינים ויחודיים. נושאים שמחד מעניקים ללומד ידע נרחב. ומאידך לא דורשים ממנו להיות מונח בסוגיא בעיון.

ביקורת עורכים

החידוש עובר תחת שבט בקורתם של עורכי אוצר הספרים היהודי השיתופי. מאגר ספרים ענק, בית מדרש וירטואלי ופלטפורמת העריכה התורנית הגדולה בעולם.

והכל בחינם

מה אני בחינם אף אתה בחינם. נטו לשם שמים, להרבות תורה בישראל, להגדיל תורה ולהאדירה.

רוצה להצטרף? שלח בקשה
A8843414@GMAIL.COM